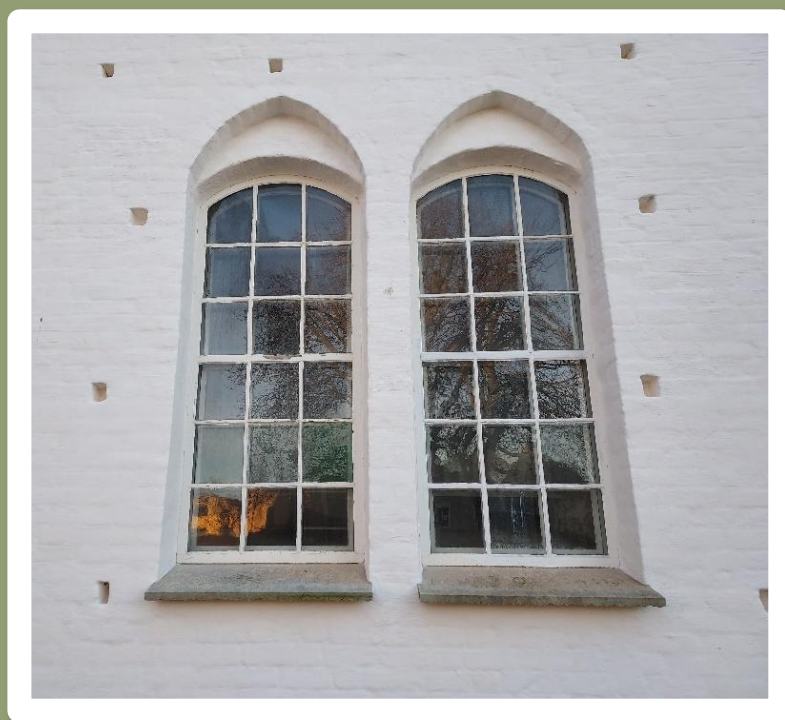
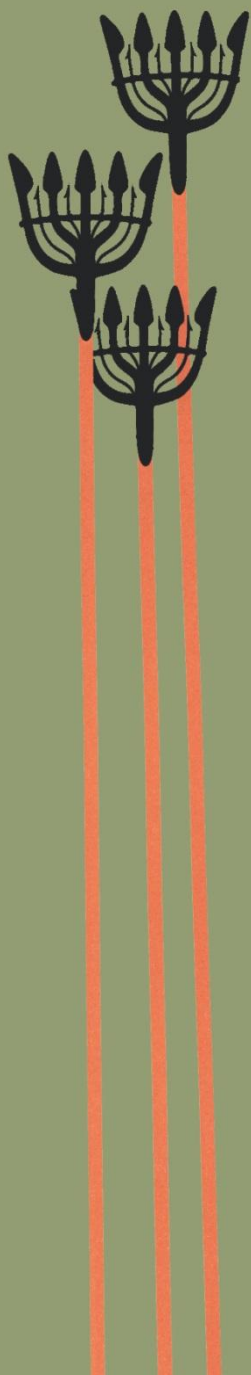

BLEKINGE MUSEUM

Rapport 2023:15

Heliga Kors kyrka - renovering av tornfönster

Antikvarisk medverkan, 2023

Jimmy Juhlin Alftberg

Rapport 2023:15

Heliga Kors kyrka

- renovering av tornfönster

Antikvarisk medverkan, 2023
Ronneby socken
Ronneby kommun
Blekinge län

Jimmy Juhlin Alftberg

Blekinge museum

Borgmästaregatan 21
371 35 Karlskrona

Växel: 0455-30 49 60 vardagar 8-16
Reception: 0455-30 49 85

www.blekingemuseum.se

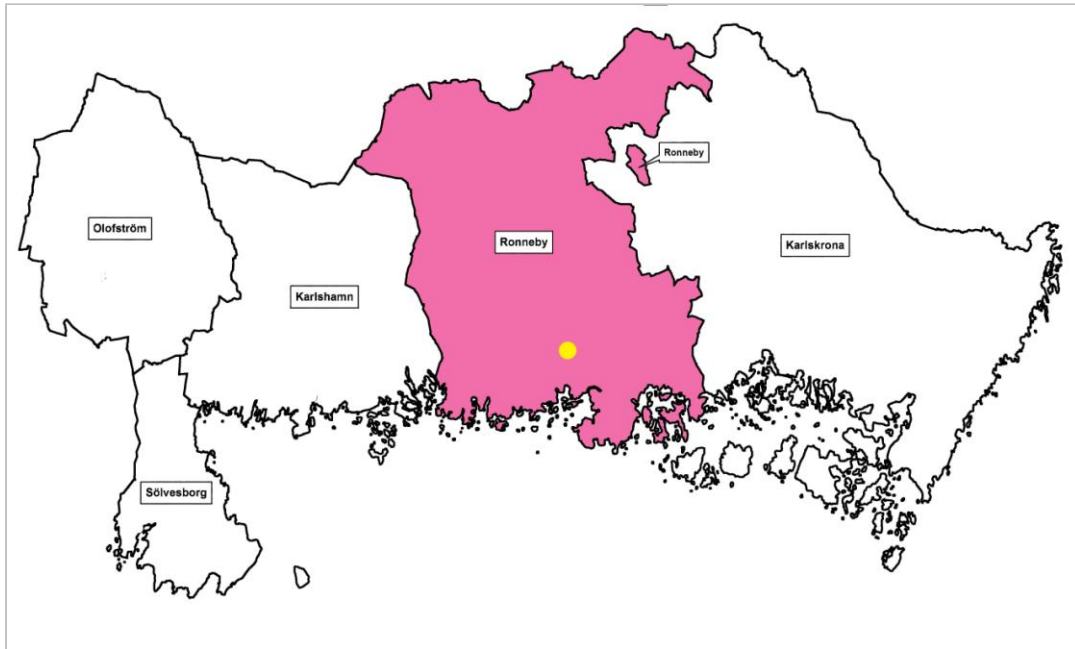
© 2023 Blekinge museum

Omslagsfoto: De norra tornfönstren innan arbetet.
Foto: Jimmy Juhlin Alftberg om inget annat anges under bild.

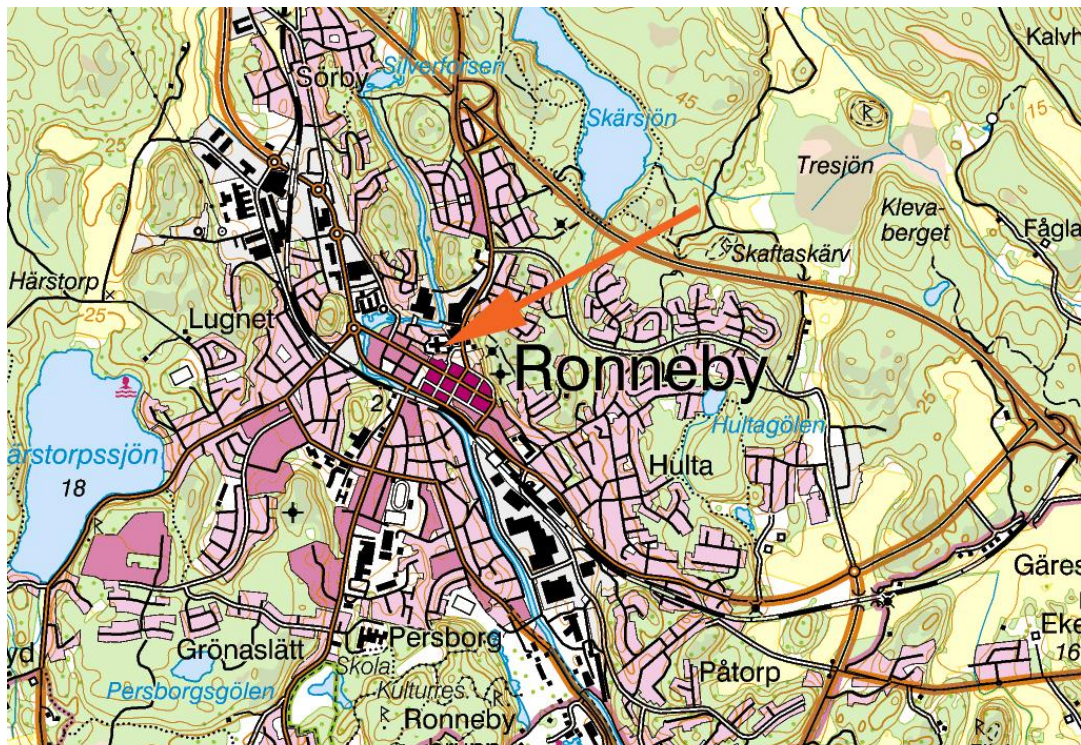
Kartor ur allmänt kartmaterial

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Utförda åtgärder	6
Iakttagelser under restaureringen	10
Avvikelser från arbetshandlingarna	10
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	10
Övriga handlingar med relevans för ärendet	11
Bilaga 1	12

Ronneby kommun, Ronneby markerat.

Ronneby, Heliga Kors kyrka markerad.

Sammanfattning av utförda åtgärder

De två norra fönstren på tornets bottenvåning, vilka härrör från 1800-talet och är blyspröjsade, har under året restaurerats. Fönstren är kopplade men arbetet har endast utförts på ytterbågarna.

Administrativa uppgifter

Objekt	Heliga kors kyrka i Ronneby
Socken	Ronneby socken
Kommun	Ronneby kommun
Arbetshandlingar	Saknas, arbetsförfarandet bestämdes på plats vid uppstartsmötet 2023-01-24
Länsstyrelsens diarienummer	433-3331-2021
Blekinge museums diarienummer	BM2021-217
Byggherre/beställare	Ronneby pastorat
Entreprenör	Hoby Byggnadsvård, Bräkne Hoby
Antikvarisk medverkan	Blekinge museum genom Jimmy Juhlin Alftberg
Byggnadstid	Januari–augusti 2023
Slutbesiktning	2023-08-25
Rapport granskad av	Cissela Olsson

Fig. 1. Skadad blyspröjs. Foto Thor Lindqvist.

Utförda åtgärder

Ytterbågarna i de två norra fönstren, i tornets bottenvåning, har renoverats genom ommålning och omfästning av blyspröjs mot befintliga stormjärn. Arbetet har bestått av – efter att samtliga glas tagits ur bågarna – renskrapning till trären yta på ytterbågarnas utsidor och bortskrapning av lös färg från insidorna, i huvudsak från bågunderstyckena. Därefter spacklades större sprickor med linoljekitt. För att säkerställa att insidornas kvarsittande färg var fri från smuts skedde även slipning med sandpapper och avtvättning med rödsprit. Efter arbetet halvöljades bågarna och karmarna (50/50 rå linolja/balsamterpentin).

Målning av bågarnas ut- och insida skedde med vit linoljefärg i tre omgångar (Ottossons, Kittvit kulör). Grundfärgen späddes med 15% balsamterpentin och 50% rå linolja, mellanstrykningsfärgen späddes med 10% balsamterpentin. Slutstrykningsfärgen påfördes outspädd.

Befintliga blyspröjsar (krysspröjs, två sektioner om fyra spröjsar per båge), vilka dels har en kärna av ek (vertikal spröjs), dels en kärna av stålstavar (horisontella spröjs), monterades ur bågarna. Skadebilden bestod till större delen av sprucken blyplåt och korrosion (fig. 1). Nya spröjsar tillverkades av 1 mm blyplåt som kläddes på 7x7 mm ekstavar och 8x9 mm stålstavar (isotrolbehandlade), i utförande likt befintligt, med kittfalsar längs blyplåtens ytterkanter (fig. 3). På de horisontella spröjsarna släpptes ca 3 cm stålstav fram i ändarna, medan ca 2 cm ekstav släpptes fram på de vertikala spröjsarna. Detta möjliggjorde infästning i bågarnas befintliga spröjshål. De spröjskryss som bildades efter monteringen löddades samman.

Fästning mot de befintliga stormjärnen, vilka är fastmonterade i fönsterkarmarna, skedde genom att små blyplåtar veks runt dessa samt löddades fast i spröjsarna, fig. 6 (se vidare under Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder). Innan spröjsarna fästes mot stormjärnen (4 st per fönster) genomgick dessa varsam slipning, tvättning och rotskyddsbehandling (Isotrol Grund).

Efter att spröjsarna återmonterats i bågarna skedde omglasning med befintliga munblåsta glastrutor, kompletterade med nya (begagnade), se Bilaga 1. Innan glasningen oljades bågarnas kittfalsar med rå linolja samt försågs med tryckkitt. Fästning av glaset skedde med kopparplätterade järnstift. I de vertikala blyspröjsarna borrades 1 mm hål för att möjliggöra infästning av stiften i ekkärnorna. Inga stift sattes, av förklarliga skäl, i de horisontella spröjsarna med stålkärnor. Kittning skedde med linoljekitt (Dana Lim).

Fig. 2 . Glas fäst med silikon. Foto Thor Lindqvist.

Fig. 3. Tillverkning av ny spröjs med ekkärna. Foto Thor Lindqvist.

Fig. 4. Befintlig infästning med blyplåt mot stormjärn, innan arbetet. Foto Thor Lindqvist.

Fig. 5. Detalj på nyrestaurerad båge.

Fig. 6. Detalj på ny infästning mot stormjörn. Jämför med fig. 8.

Fig. 7. Vy mot fönstren efter arbetet. Jämför med omslagsbilden.

lakttagelser under restaureringen

Befintliga glas har genom åren omfästs i bågarna med hjälp av silikon, vilket försvårade renoveringsarbetet (fig. 2). Dessutom befanns glasen vara satta dikt an mot kittfalsernas kanter, varför i stort sett ingen rörelsemån fanns.

Inga andra färglager än vita kunde noteras i samband med färgborttagningen på ytterbågarna.

Avvikelser från arbetshandlingarna

Inga avvikelser har noterats.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Arbetet är mycket väl utfört enligt villkoren i länsstyrelsens tillståndsbeslut. Genom en tjänsteanteckning 2023-01-26 beviljade länsstyrelsen byte av spröjsverkets infästningsmetod mot stormjärnen. Innan arbetet fanns en infästningsvariant mot stormjärnen bestående av najad koppartråd. Denna lösning bidrog till att ”riva upp” blyplåten, vilket får anses som en mindre bra lösning ur ett hållbarhetsperspektiv. Det är okänt när denna najning utfördes, eventuellt kan det ha skett vid renoveringen 1911. Eftersom infästning mot stormjärn med blyplåt även fanns representerad (fig. 4), och dessutom användes frekvent under arbetet med tornets västra fönster (vilka även varit najade med koppartråd enligt antikvarisk slutrapport, Ankdammen konsult, 2021:14), beslöts att fullt ut nyttja denna metod, vilken ej bedömdes inverka negativt på kyrkans kulturhistoriska värde.

Fig. 8. Infästning med najad koppartråd mot stormjärn, innan arbetet.

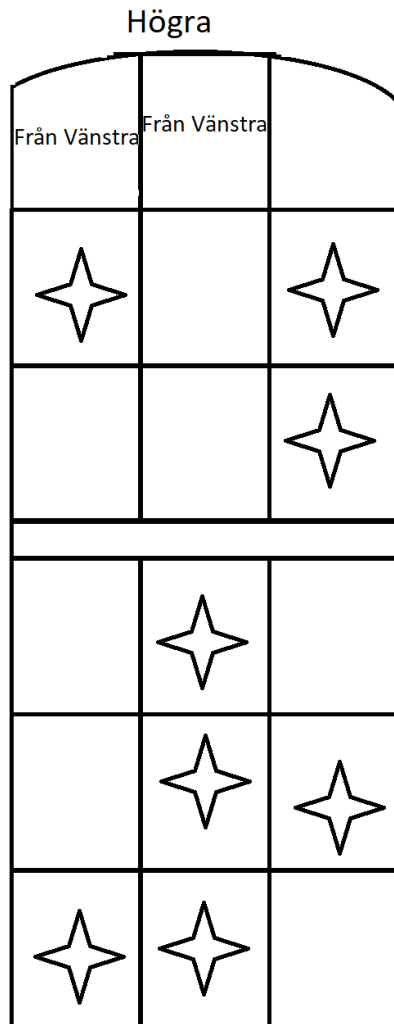
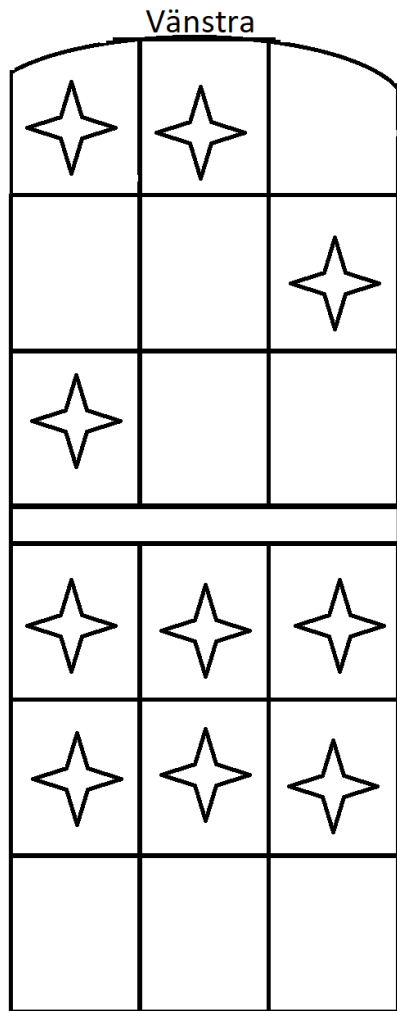
Övriga handlingar med relevans för ärendet

- 2021-06-16 Antikvarisk slutrapport, renovering av tornets västra fönster, Ankdammen Konsult, rapport 2021:14.
- 2021-07-28 Länsstyrelsens tillståndsbeslut.
- 2023-01-26 Länsstyrelsens tjänsteanteckning gällande byte av najad koppartråd mot blyplåtar.

Karlskrona 2023-09-05

Jimmy Jublin Alftberg

Bilaga 1

Heliga Kors Kyrka
Fönsterrenovering 2023

Ersatta av begagnade hela blåsta glas

Ritning Thor Lindqvist, 2023.

Rapportserie 2023

Blekinge museum

- 2023:1 **Marinarkeologisk förundersökning av fartygslämning kallad Slädövraket (L1978:1905) i Listerby skärgård.** Listerby socken, Ronneby kommun.
- 2023:2 **Hvilans nya begravningskapell – till- och ombyggnad.** Karlshamn socken, Karlshamn kommun.
- 2023:3 **Ramdala kyrka – installation av nödbelysning.** Ramdala socken, Karlskrona kommun.
- 2023:4 **Gribshunden. Marinarkeologisk forskningsundersökning av skeppsvrak vid Stora Ekön L1978:2168/ RAÄ Ronneby 728.** Ronneby socken, Ronneby kommun.
- 2023:5 **Augerum nya herrgård – dränering av källare m.m.** Augerum socken, Karlskrona kommun.
- 2023:6 **Jannebergs gård – renovering av stallets västra entré.** Asarum socken, Karlshamn kommun.
- 2023:7 **Stora Roms naturreservat - Inventering av kulturlämningar.** Torhamns socken, Karlskrona kommun
- 2023:8 **Frakten 5:11. Arkeologisk utredning steg 2 2023 inför fortsatt exploatering av industriområde.** Edestad socken, Ronneby kommun.
- 2023:9 **Ramdala kyrka – ombyggnad av läktarunderbyggnad.** Ramdala socken, Karlskrona kommun.
- 2023:10 **Offerlunden i Halahult - L1979:6205. Arkeologisk förundersökning och förmedlingsinsats.** Åryd socken, Karlshamns kommun.
- 2023:11 **Sörmans stuga – ommålning av fasad och fönster.** Lösen socken, Karlskrona kommun.
- 2023:12 **Hanö 4 – restaurering av ytterdörr.** Karlshamns socken, Karlshamns kommun.
- 2023:13 **Rosenfeldt 11 – fasadrenovering, etapp 2.** Karlskrona socken, Karlskrona kommun.
- 2023:14 **Wienercaféet i Brunnsparken – ommålningsarbeten.** Ronneby socken, Ronneby kommun.
- 2023:15 **Heliga Kors Kyrka – renovering av tornfönster.** Ronneby socken, Ronneby kommun.

